

Марина Орлова

**МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ ЯК ПРОБЛЕМА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ
В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ
НІМЕЦЬКОГО ПИСЬМЕННИКА Г. ГРАССА «МОЄ СТОРІЧЧЯ»)**

У пропонованій статті розглянуто місця пам'яті з погляду перекладознавства та теорії міжкультурної комунікації, а саме особливостей перекладу художнього твору з урахуванням національно-культурної асиметрії. Для практичного аналізу було обрано роман німецького письменника Г. Грасса „Mein Jahrhundert“ та його україномовний переклад «Моє сторіччя» (у перекладі Н. Сняданко). У процесі практичного аналізу досліджували перекладацькі стратегії, які було застосовано до відтворення комеморативних, символічних та комунікаційних місць пам'яті.

Ключові слова: місця пам'яті, міжкультурна комунікація, Г. Грасс, «Моє сторіччя», перекладацькі стратегії, національно-культурна асиметрія.

Вступ. Термін «місця пам'яті» є поняттям, яке вперше було введено в науковий обіг французьким ученим П'єром Нора у своїй однойменній багатотомній праці (фр. *Les Lieux de Memoire*), опублікованій у 1983-1995 роках. З того часу цей феномен активно вивчається різними науками, як то історія, історіографія, культурологія, соціологія чи літературознавство. Місця пам'яті – це, так би мовити, місток між історією та пам'яттю, минулим та сьогоденням, своєрідне сховище колективної пам'яті чи кристалізаційні пункти спогадів конкретної групи людей, що формує національну ідентичність певного етноса.

Як зазначає П'єр Нора, «місце пам'яті – поняття абстрактне, суто символічне, призначене вивільнити пам'яттєвий вимір з об'єктів, що можуть бути матеріальними і водночас нематеріальними, як-от вислови, гасла, ключові слова... » (Нора, 2014, с. 242). Французький дослідник розрізняє сім категорій європейських місць пам'яті, а саме: «власне історичні та засадничі місця, «ключові місця» (військові чи дипломатичні), географічні місця (річки, гірські масиви тощо), комунікаційні місця, креативні місця (художні або наукові), символічні місця, комеморальні місця¹» (Нора, 2014, с. 246).

---

¹ Коменорація – це збереження у суспільній свідомості пам'яті про значущі події минулого. Коменорація виникає у теперішньому завдяки бажанню спільноти, яка існує в цей момент, утверджувати почуття своєї єдності та спільності, укріплюючи зв'язки у суспільстві через розділене ставлення до репрезентації минулих подій (Зерубавель, 2011, с. 14-15).

Так, війна може пригадуватись як міфічна подія (війна як апокаліпсис), як частина політичної історії (війна як велика катастрофа певного історичного періоду), як травматичний досвід, як частина сімейної історії тощо.

У проєкті «Місця пам'яті» Нора та його співавтори позначають цим поняттям музеї й архіви, кладовища й колекції, свята й річниці, бібліотеки й словники, трактати й документи, пісні й поминальні промови – усе, що здатне відтворити подих і колорит епохи. У томах цього видання можна знайти статті про французький прапор, про «Марсельезу», про Жанну д'Арк, про французьке вино – власне, про все те, що в очах упорядників «оточене символічною аурую» (Нора, 2014).

Теоретичне підґрунтя. У пропонованому дослідженні місця пам'яті розглянуто в новій площині – з погляду перекладознавства та теорії міжкультурної комунікації, а саме особливостей перекладу художнього твору з урахуванням національно-культурної асиметрії. Хоча означена проблема не є новою, і треба згадати про дослідження національно-культурних особливостей у художньому перекладі, що викликає інтерес як теоретиків, так і практиків перекладу у зв'язку з потребою врахування їх важливої ролі під час передачі мовою перекладу іншомовного художнього твору, було б доречним зазначити, що, перш за все, у сучасній лінгвістичній парадигмі мову розглядають як культурний код нації, а художній текст, засобом матеріальної реалізації якого є саме мова, надає матеріал для прочитання цього коду. Тому на сьогоднішній день науковці все більше уваги приділяють дослідженню національно-культурної специфіки мовних одиниць художнього тексту та їх перекладу, а також вивченню засобів відображення національного характеру, менталітету і світосприйняття того чи іншого етносу у просторі літературних творів. У художньому тексті вони набувають символічного, еталонного, образно-метафоричного значення.

У науковій літературі на позначення номінацій з національно-культурним компонентом у семантичній структурі використовують різні назви: безеквівалентна лексика, слова-реалії, фонові лексика, слова з національно-культурною конотацією, етнокультурно марковані слова, мовні стереотипи тощо. Зазначені поняття широко ввійшли у науковий обіг науки про переклад, про що свідчать наукові розвідки провідних зарубіжних та вітчизняних перекладознавців, що стали вже класичними (Р. Зорівчак, С. Влахов, С. Флорин). У наявних наукових працях наголошено, що національно-культурна семантика мовних одиниць дає змогу проникнути в культуру носіїв мови, в їхні фонові знання, які обов'язково наявні в свідомості учасників комунікації та в значній мірі визначають смисл висловлювання.

Місця пам'яті, на відміну від культурно-маркованої лексики, охоплюють не лише конкретні лексичні, культурно зумовлені одиниці (реалії, символи, концепти тощо), а й певні культурні форми, які складають код нації. Ці культурні форми відображають самобутність народу, втілюючись у мові, якою розмовляє цей етнос.

Сутнісний вимір національної традиції, почуття належності до певної національної спільноти (провінційні, родинні, лінгвістичні, релігійні, соціальні, статеві чинники) пов'язані з пам'яттєвою діяльністю та спільною пам'яттєвою спадщиною певного національного колективу. Пошук, а також виокремлення таких місць пам'яті та символів ідентичності під час перекладу призводить до правильного вибору стратегій лінгвокультурної адаптації іншомовного тексту, до подолання міжмовних та міжкультурних бар'єрів.

Як стверджує І. Войнич, «зазвичай термін “лінгвокультурна адаптація тексту” визначають як вписування тексту перекладу в матрицю приймаючої лінгвокультури» (Войнич, 2010, с. 10). Дослідниця уточнює це визначення і виокремлює два напрямки лінгвокультурної адаптації, яка «може бути орієнтована як на лінгвокультуру оригіналу, так і на лінгвокультуру перекладу. Незалежно від її напрямку текст все-таки адаптується під впливом взаємодії двох мов і двох культур» (там само).

Методи та матеріал дослідження. Отже, зважаючи на мету та завдання пропонуваного дослідження, а саме здійснити перекладознавчий аналіз українського перекладу роману німецького письменника Г. Грасса «Мое сторіччя» („Mein Jahrhundert“, 1999) з погляду відтворення місць пам'яті в процесі художнього перекладу, а саме таких категорій, як комеморативні, символічні та комунікаційні місця пам'яті. У процесі дослідження використано різноманітні методи дослідження, а саме порівняльний та описовий методи, трансформаційний та лінгвостилістичний аналіз, сучасні дослідження з проблем пам'яттєвого дискурсу, сучасної теорії часопростору, герменевтики та рецептивної естетики.

Результати дослідження. Звернення до творчості Нобелівського лауреата з літератури Гюнтера Грасса, найбільш типового представника літератури 60-80-х рр. ХХ століття й водночас найбільш неоднозначного, суперечливого, сміливого із поміж усіх німецькомовних авторів, саме в контексті пам'яттєвого дискурсу є не випадковим, адже грассівська концепція історії, її художнє осмислення полягає, перш за все, у необхідності взаємодії з власною історією, незамовчуванні незручного історичного минулого, його подолання шляхом висвітлення найбільш болючих та темних сторінок історії певного народу. Особливу увагу автор приділяє зображенню сучасного німецького суспільства поряд із суспільством часів націоналізму. Письменник переконаний, що помилки та злочини, скоєні під час панування нацизму, нікому не навчили Німеччину постіндустріальної доби, оскільки історія не має сенсу, хоч вона і рухається далі, але прогрес не є її результатом.

Метафорика пам'яті оприявнюється в творчості письменника через хронотоп спогадів, який включає в себе метафори та середовища пам'яті. Як стверджує А. Моргачова, «роль метафор можуть виконувати будь-які речі або відчуття, котрі у свідомості персонажів асоціюються з минулим» (Моргачова, 2010, с. 146).

Автобіографічний роман «Мое сторіччя», який приніс його автору Нобелівську премію з літератури, з одного боку, є художнім твором, а з іншого – історіографічним описом, який дає змогу об'єднати два рівні взаємодії культури та пам'яті: рівень індивідуальний та колективний. У творі, який складається з 99 історій-епізодів, Грасс реконструює різноманітні події одного з найбільш трагічних століть в історії Німеччини – ХХ століття, починаючи від 1900 року і закінчуючи останнім роком цього століття.

Такий текст, як цей роман, уможлиблює доступ до автентичних місць пам'яті та надає реципієнту можливість сформуванню уявлення про те, як колективна пам'ять полишає сліди аби віднайти та закріпити власну колективну ідентичність. Твір насамперед відзначається високою щільністю національно-специфічної інформації, яка відображає не просто етноколотит німецького народу, а змальовує цілий історичний пласт – ХХ століття, яке виявилось найбільш трагічним в історії Європи загалом та в історії Німеччини зокрема. З метою відтворення історичного минулого Грасс застосовує різноманітні історичні реалії, етнографізми, діалектне мовлення, численні

ремарки та діалоги, реалії на позначення автентичного побуту описуваного історичного періоду; автор використовує прийом реставрації живої мови тощо.

Звісно, що для іншомовного реципієнта такий текст презентує високий рівень іншості/інакшості, тому перед перекладачем постає надскладне завдання – подолання міжмовних та міжкультурних бар'єрів з урахуванням асиметрії культур, з орієнтацією на лінгвокультуру оригіналу. Отже, розглянемо основні перекладацькі стратегії та прийоми, які було застосовано відомою українською перекладачкою німецькомовної літератури Н. Сняданко в процесі перекладу роману Г. Грасса «Моє сторіччя», акцентуючи основну увагу саме на передачі місць пам'яті.

Спираючись на класифікацію місць пам'яті, яку було запропоновано П. Нора, виокремлюємо у романі Г. Грасса такі їх категорії: власне історичні та засадничі місця (Соціалістична єдина партія Німеччини, Німецька Демократичні Республіка, Східна Пруссія, Сілезія, ХДС), ключові місця (військові – Люфтваффе, «Операція „Карт-бланш“», відомство «Amt Blank», Чекпойнт Чарлі, Скапа-Флоу; дипломатичні – Американський дім), географічні місця (Шлезвіг-Гольштайн, Гайдельберг, Штутгарт, Оберпфальц), комунікаційні місця (Організація німецьких дівчат, Юнгеншафт, Юнгцуг, Колумбус-гауз, Гауз Фатерлянд, «Дім демократії»), креативні місця (Дуденівське товариство, Розенмонтаг, «Зуркамп»), символічні місця (Берлінська Стіна, в'язниця «Штаммгайм», концтабори Дахау та Оранієнбург), комеморіальні місця (пам'ятник Барбароссі, Колона Перемоги, монумент мюнхенській Баварії, пам'ятник Армінію).

З огляду на велику кількість місць пам'яті різних категорій, приналежних до німецької колективної пам'яті, які трапляються в аналізованому художньому творі, варто звернутися до проблеми їх лінгвокультурної адаптації в процесі перекладу. Лінгвокультурна адаптація є складним процесом адаптації як на мовному рівні, так і на рівні культурного перенесення, адже перекладач працює з двома мовами та двома культурами, намагаючись з позиції «своєї» картини світу здійснити лінгвокультурний трансфер.

Варто зазначити, що з метою відтворення мови та культури першотвору перекладачі використовують різні стратегії, балансуючи між різними мовними картинками світу, культурами, світоглядами. І вибір відповідної стратегії залежить лише від перекладача, його професіоналізму і, звісно, мотивації, або ж створити щось своє, зберегти чуже чи створити щось зовсім інше. Як зазначає М. Іваницька, «говорячи про стратегії перекладача в поводженні з чужим, науковці вдаються до опозиції «очуження – одомашнення» чи «засвоєння – анексія»» (Іваницька, 2015, с. 91). Одні перекладачі вважають, що в процесі відтворення чужого мають втрутитися в іншомовне культурне поле та адаптувати його до приймаючої культури, інші ж дотримуються такої думки, що іншомовний текст є цінним мовним та культурним кодом певної нації, тому має бути збережена його автентичність на різних рівнях. Втім обидва підходи зазнають критики сучасних науковців, а такий поділ на дві стратегії є категоричним та далеким від практики перекладу. Доместикація (одомашнення) і форенізація (очуження) (Л. Венуті) як протилежні стратегії перекладу мають з обережністю використовувати перекладачі в чистому вигляді та грамотно комбінувати в процесі перекладу. Звісно, ідеальним варіантом є пошук так званої «золотої середини», адже, як правильно зазначає М. Іваницька, «сучасні погляди на переклад вимагають від перекладача передусім уміння знайти таку дистанцію від оригіналу, котра дозволила б

йому сформулювати у власній мові нове висловлювання, яке містило би смисл оригінального, але було б власне новим (природнім) висловлюванням цільової мови, яке написав би автор, коли б створював текст цією мовою» (Іваницька, 2015, с. 93).

На думку російської дослідниці І. Войнич, ««золота середина», складається з такого: те, що перекладач повинен сказати (що закладено в оригіналі – форинізація), плюс те, що перекладач може сказати (засоби рідної мови – доместікація), плюс те, що перекладач прагне сказати (уподобання та смаки перекладача, що і визначає перекладацьку стратегію)» (Войнич, 2010, с. 65).

У процесі зіставного аналізу роману «Мое сторіччя» та його українського перекладу спираємось на стратегії лінгвокультурної адаптації, які запропонувала російська дослідниця І. Войнич. Вона вважає, що «стратегії лінгвокультурної адаптації виявляються в семантичній наближеності / розбіжності оригіналу і перекладу, а також у збереженні або перетворенні синтаксичної будови вихідних структур у тексті перекладу» (Войнич, 2010, с. 111).

Варто зазначити, що в процесі практичного перекладацького аналізу, а саме з погляду зіставлення семантики місць пам'яті тексту оригіналу та українського перекладу роману Г. Грасса, було встановлено, що в процесі перекладу було використано різні стратегії перекладу, втім домінантою є семантичне наближення до тексту оригіналу саме при відтворенні місць пам'яті в україномовному перекладі, що і буде продемонстровано на наступних прикладах.

1. Оригінал: „*Du erinnerst Dich gewiß: Beförderung nach Beförderung. Gegen Schluß war sie beim BDM Mädleringführerin, während wir beide es nur, ich zum Jungzug-, Du zum Fähnleinführer gebracht haben. Als man uns dann in Luftwaffenhelferuniform steckte, war die Zeit der Braunhemden, Halstücher, Führerschnüre (auch Affenschaukel genannt) ohnehin vorbei*“ (Грасс, 1999, с. 174-175).

1. Переклад: «*Ти, звісно ж, пригадуєш: вона отримувала одне підвищення за іншим. Насамкінець вона вже була фюрершею в Організації німецьких дівчат (BDM), тоді як наші з тобою здобутки були значно скромнішими: я дійшов до юнгуґа, а ти – до фенляйнфюрера. Та потім нас обох таки вбрали у форму Люфтваффе, бо на той час уже минула пора коричневих сорочок, наших хустин і фюрерських шнурів (їх ще називали гойдалками для мавп)*» (Грасс, 2017, с. 182).

У пропонованому уривку тексту оригіналу спостерігається вживання місць пам'яті відповідно до вищезазначеної класифікації П. Нора, для перекладу яких Н. Сняданко вдається до різних стратегій. Комунікаційне місце пам'яті „BDM“, вжите автором як ініціальна аббревіатура, перекладачка залишає без перекладу, виносячи цю назву в дужки після українського відповідника, який вона пропонує в тексті перекладу не як аббревіатуру, а як окремі розкладені лексичні компоненти, використовуючи метод калькування, що можна вважати вмотивованим, адже ця аббревіатура-реалія не є відомою носіям мови перекладу та потребує роз'яснення. Історичні реалії „Mädleringführerin“ та „Fähnleinführer“ перекладачка передає як «фюрерша» та

«фенляйнфюрер». Випускаючи перші два компоненти першого складного іменника „Mädel“ («дівчина») та „Ring“ (тут «об'єднання», «спілка»), вона пропонує дослівний переклад цієї лексичної одиниці та дотримується стратегії форенізації. Крім того, спостерігається вживання нетипового для української мови фемінитиву з суфіксом «-ша», що є з одного боку невмотивованим, а з іншого може пояснюватися прагненням надати цій лексичній одиниці додаткового стилістичного забарвлення (стилістична спеціалізація). Втім, це перекладацьке рішення є дискусійним, адже такий відповідник асоціюється для багатьох україномовних реципієнтів лише зі значенням «вождь», а не «керівник чи лідер певної спілки/організації». Назви молодіжних фашистських організацій „Fähnlein“ та „Jungzug“ у перекладі відтворюють способом транскодування (транскрипції в першому випадку та транслітерації у другому). Тут спостерігаємо використання стратегії форенізації, однак перекладачка у примітках пояснює значення вжитих у тексті оригіналу комунікаційних місць пам'яті.

2. Оригінал: „*Das Columbushaus und das Haus Vaterland qualmten*“ (Грасс, 1999, с. 189).

2. Переклад: «Димілися Колумбус-гауз і Гауз Фатерлянд» (Грасс, 2017, с. 197).

Як бачимо, у цих уривках перекладачка використовує транскодування, зберігаючи в перекладі історичний колорит комунікаційних місць пам'яті. Хоча німецьке слово „das Haus“ має переклад українською мовою, як «дім, будинок», проте Н. Сняданко не застосовує словниковий відповідник цієї лексичної одиниці, а відтворює її як власну назву політерно, що є прикладом форенізації. Але перекладачка робить виноску, пояснюючи історичний контекст, пов'язаний з будівлею „das Haus Vaterland“, хоча виникає питання, чому не пояснено історичну реалію „Колумбус-гауз“.

3. Оригінал: „*Erst zehn Jahre später, als Anna und ich einander von Kindern bedrängt als Eltern erlebten und wir den Potsdamer Platz als Niemandsland und nur noch vermauert sahen, schrieb ich ein Theaterstück, das als deutsches Trauerspiel „Die Plebejer proben den Aufstand“ hieß und den Tempelwächtern beider Staaten ärgerlich war*“ (Грасс, 1999, с. 190).

3. Переклад: «Аж через десять років, коли ми з Анною переживали свій досвід батьківства та материнства, а Потсдамська площа й далі лишилася пустою, **перегородженою Стіною**, я написав театральну п'єсу – німецьку трагедію під назвою «Плебеї намагаються повстати», яка однаково драгувала «охоронців храму» по обидва боки Стіни» (Грасс, 2017, с. 198).

У цьому прикладі дієслово „vermauern“, словниковий відповідник – «замуровувати», не має конотації місця пам'яті, не відповідає історичному контексту та транслює авторську думку некоректно. Тому цілком вмотивовано при перекладі застосовано контекстуальний переклад або ж смислове узгодження. Таке перекладацьке рішення обґрунтовано тим, що «Берлінська

стіна» асоціюється у свідомості україномовного реципієнта з символічним місцем пам'яті німецького народу як зведений бар'єр між Західним і Східним Берліном. Тому застосування відповідника «*Стіна*», написаного з великої літери, має необхідне семантичне наповнення й одночасно стає зрозумілим в авторському контексті.

4. Оригінал: „*Soll es Krause, soll es. Mit einundneunzig Metern überragen wir das Kyffhäuserdenkmal um sage und schreibe sechsundzwanzig...*“ . ... „*Und erst das Hermannsdenkmal! Nicht zu reden von der Münchener Bavaria mit ihren knapp siebenundzwanzig Meterlein ...*“ (Грасс, 1999, с. 49).
4. Переклад: «-Так і має бути, Краузе. Так і повинно бути. Наш дев'яносто один метр переплюне **пам'ятник Барбароссі**, скажемо приблизно, на двадцять шість...». ... «-А про **пам'ятник Армінію** взагалі мовчу! Як і про **монумент мюнхенській Баварії**, що має всього двадцять сім метрів...» (Грасс, 2017, с. 50-51).

У запропонованих уривках з роману «Мое сторіччя» вживаються комеморіальні місця пам'яті, які символізують у суспільній свідомості німецького народу пам'ять про різні значущі події минулого. В українському варіанті перекладачка дотримується стратегії «золотої середини». Назва пам'ятника *das Kyffhäuserdenkmal* передано відповідником «*пам'ятник Барбароссі*», а не «*Киффгойзерський монумент*», що включає в себе, як монумент імператора Священної Римської імперії, так і монумент імператора Вільгельма I. На перший погляд така конкретизація видається незрозумілою, адже в цьому контексті важливо наголосити на обох видатних історичних особах та збереженні пам'яті про них у колективній свідомості німців, а з іншого боку перекладачка компенсує це за рахунок пояснювальної виноски в кінці сторінки. Ім'я германського вождя Германа передано власною назвою «*Арміній*», ім'ям, яке вождю племені херусків дали римляни, проти яких останній воював. Тому вибір такого відповідника є обґрунтованим, адже це ім'я є більш відомим та зрозумілим для іншомовного реципієнта. Хоча в німецькій художній літературі ім'я Герман зустрічається також досить часто. Перекладаючи місця пам'яті „*Münchener Bavaria*“ додано лексичну одиницю «*монумент*», що вмотивовано з погляду розрізнення географічного місця, а саме міста Мюнхен, яке розташовано у федеральній землі Баварія, від відповідного монументу.

Висновки. Отже, перекладознавчий аналіз українського перекладу роману німецького письменника Г.Грасса «Мое сторіччя» з погляду відтворення місць пам'яті засвідчив, що загалом у запропонованому перекладі спостерігається адаптація до лінгвокультури оригіналу, що відбувається переважно через семантичне наближення оригіналу та перекладу на лексико-семантичному рівні. Більшість місць пам'яті пояснено через лінгвокультурний коментар, що запропоновано у виносках в кінці сторінки. Перекладачка Н. Сняданко вміло оперує різними перекладацькими стратегіями, відтворює особливості культурно-історичних реалій та національної специфіки тексту оригіналу, враховуючи також і різні екстралінгвістичні фактори.

Бібліографія

- Влахов, С., Флорин С. (1980). *Непереводимое в переводе (реалии)*. М.: Международные отношения.
- Войнич, И.В. (2010). *Стратегии лингвокультурной адаптации художественного текста при переводе*: дис. ... канд. филол. наук. Пермь: Пермский государственный технический университет.
- Ґрасс, Г. (2017). *Моє сторіччя*: роман. Львів: Видавництво Старого Лева.
- Зерубавель, Я. (2011). Динамика коллективной памяти. В Я. Зерубавель. *Империя и нация в зеркале исторической памяти* (С. 10–29). М.: Новое издательство.
- Зорівчак, Р.П. (1989). *Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози)*. Львів: Вид-во при ЛНУ.
- Іваницька, М. (2015). *Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах*. Чернівці: Книги – ХХІ.
- Моргачова, Г.В. (2010). *Художнє осмислення історії у «Данцизькій трилогії» Гюнтера Грасса*: дис. ... канд. філол. наук. Київ: Національна академія наук України Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка.
- Нора, П. (2014). *Теперішнє, нація, пам'ять*. Київ: ТОВ «Видавництво “Кліо”».
- Grass, G. (1999). *Mein Jahrhundert*. Steidl Verlag, Göttingen.
- Venuti, L. (2001). Strategies of Translation. In M. Baker (Eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 240–244). Routledge: London & New York.

References

- Vlahov, S., Florin S. (1980). *Neperevodimoe v perevode (realii)*. M.: Mezhdunarodnye otnosheniya.
- Vojnich, I.V. (2010). *Strategii lingvokul'turnoj adaptacii hudozhestvennogo teksta pri perevode*. (Dis. ... kand. filol. nauk). Perm': Permskij gosudarstvennyj tehničeskij universitet.
- Grass, G. (2017). *Moye storichchya*: roman. L'viv: Vydavnytstvo Staroho Leva.
- Zerubavel', Ja. (2011). Dinamika kolektivnoj pamjati. V Ja. Zerubavel'. *Imperija i nacija v zekrale istoričeskoj pamjati* (pp. 10–29). M.: Novoe izdatel'stvo.
- Zorivchak, R.P. (1989). *Realija i pereklad (na materialih anhlomovnykh perekladiv ukrajyns'koyi prozy)*. L'viv: Vyd-vo pry LNU.
- Ivanys'ts'ka, M. (2015). *Osobystist' perekladacha v ukrajyns'ko-nimets'kykh literaturnykh vzayemynakh*. Chernivtsi: Knyhy – KhKhI.
- Morhachova, H.V. (2010). *Khudozhyne osmyslennya istoriyi u «Dantsyz'kiy trylohiyi» Gyuntera Grassa*. (Dys. ... kand. filol. nauk). Kyiv: Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny Instytut literatury im. T.H. Shevchenka.
- Nora, P. (2014). *Teperishnye, natsiya, pam''yat'*. Kyiv: TOV «Vydavnytstvo “Klio”».
- Grass, G. (1999). *Mein Jahrhundert*. Steidl Verlag, Göttingen.
- Venuti, L. (2001). Strategies of Translation. In M. Baker (Eds.). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies* (pp. 240–244). Routledge: London & New York.

Резюме

Орлова Марина

**МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ ЯК ПРОБЛЕМА ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ
В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ
НІМЕЦЬКОГО ПИСЬМЕННИКА Г. ГРАССА «МОЄ СТОРІЧЧЯ»)**

Постановка проблеми. У пропонованому дослідженні місця пам'яті розглянуто з погляду перекладознавства та теорії міжкультурної комунікації, а саме особливостей перекладу художнього твору з урахуванням національно-

культурної асиметрії. Хоча означена проблема не є новою, і треба згадати про дослідження національно-культурних особливостей художнього перекладу у зв'язку з потребою врахування їх важливої ролі під час передачі мовою перекладу іншомовного художнього твору, було б доречним зазначити, що, перш за все, у сучасній лінгвістичній парадигмі мову розглядають як культурний код нації, а художній текст надає матеріал для прочитання цього коду. Тому на сьогоднішній день існує потреба в дослідженні національно-культурної специфіки мовних одиниць художнього тексту та їх перекладу, а також вивченні засобів відображення національного характеру, менталітету і світосприйняття того чи іншого етносу у просторі літературних творів.

Мета статті – здійснити перекладознавчий аналіз українського перекладу роману німецького письменника Г. Грасса «Моє сторіччя» („Mein Jahrhundert“, 1999) з погляду відтворення місць пам'яті в процесі художнього перекладу, а саме таких категорій, як коменоративні, символічні та комунікаційні місця пам'яті.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано різноманітні методи дослідження, а саме порівняльний та описовий методи, трансформаційний та лінгвостилістичний аналіз, сучасні дослідження з проблем пам'яттєвого дискурсу, сучасної теорії часопростору, герменевтики та рецептивної естетики.

Основні результати дослідження. Перекладознавчий аналіз українського перекладу роману німецького письменника Г. Грасса «Моє сторіччя» з погляду відтворення місць пам'яті засвідчив, що загалом у запропонованому перекладі спостерігали адаптацію до лінгвокультури оригіналу, що відбувається переважно через семантичне наближення оригіналу та перекладу на лексико-семантичному рівні. Більшість місць пам'яті пояснено через лінгвокультурний коментар, що запропоновано у виносках в кінці сторінки.

Висновки і перспективи. Варто зазначити, що вітчизняна перекладачка німецького роману «Моє сторіччя» Н. Сняданко вміло оперує різними перекладацькими стратегіями, відтворює особливості культурно-історичних реалій та національної специфіки тексту оригіналу, враховуючи також і різні екстралінгвістичні фактори.

Ключові слова: місця пам'яті, міжкультурна комунікація, Г. Грасс, «Моє сторіччя», перекладацькі стратегії, національно-культурна асиметрія.

Abstract

Maryna Orlova

PLACES MEMORABLE AS A PROBLEM OF LINGUISTIC AND CULTURAL ADAPTATION IN THE PROCESS OF LITERARY TRANSLATION (ON THE MATERIAL OF THE UKRAINIAN TRANSLATION OF G. GRASS'S NOVEL "MY CENTURY")

Background. In the proposed article the places memorable are considered from the point of view of translation studies and the theory of cross-cultural communication, namely the features of the literary translation according to the national-cultural asymmetry. Although this problem is not new, and it should be mentioned about the study of national and cultural features of literary translation in connection with their important role in the transfer of a foreign literary work in the language of translation, it would be appropriate to note that, first of all, in the modern linguistic

paradigm, language is considered as a cultural code of the nation, and the literary text provides material for reading this code. Therefore, it is necessary to study the national and cultural specificity of language units of the literary text and their translation, as well as the study of ways to reflect the national character, mentality and worldview of an ethnic group in the space of literary works.

The purpose of the article is to make the analysis of the Ukrainian translation of the novel of the German writer G. Grass's "My century" from the point of view of reproduction places the memorable in the process of literary translation, namely such categories as commemorative, symbolic and communication places.

Methods. In the process of research various research methods are used, namely comparative and descriptive methods, transformational and linguistic-stylistic analysis, modern research on the problems of memorable discourse, modern theories of chronotope, of the hermeneutics and receptive aesthetics.

Results. The analysis of the Ukrainian translation of the G. Grass's novel "My century" from the point of view of the reproduction memory locations has shown that, in general, the proposed translation can be regarded as adaptation to linguacultural specific of the original, which occurs primarily through semantic approximation of the original and the translation of lexical-semantic level. Most memorable places are explained through a linguocultural commentary, as suggested in the footnotes at the end of the page.

Discussion. It is worth noting that the Ukrainian translator of the novel "My century" N. Snyadanko skillfully operates a variety of translation strategies, reproduces the cultural and historical realities and national specificity of the original text, including also a variety of extralinguistic factors.

Key words: memorable places, intercultural communication, G. Grass, "My century", translation strategies, national-cultural asymmetry.

Відомості про автора

Орлова Марина Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Черкаського державного технологічного університету, м. Черкаси, Україна, e-mail: orlova-m@ukr.net

Orlova Marina, Ph.D. in Philology, Associate Professor of the Department of Romance and German Philology and Translation of Cherkasy State Technological University, Ukraine, Cherkasy, e-mail: orlova-m@ukr.net

ORCID 0000-0003-4189-8737

Надійшла до редакції 02 квітня 2019 року
Прийнято до друку 29 квітня 2019 року